

Kategorie więźniów i ich skróty

Narodowi socjaliści dzielili więźniów obozów koncentracyjnych na kategorie. Na początku można było rozpoznać poszczególne grupy więźniów po różnego koloru pasach i punktach na ubraniu lub po umundurowaniu. Od 1937/1938 roku administracje obozowe wykorzystywały ujednoczone kolorowe trójkąty, które więźniowie musieli umieszczać w widocznym miejscu na bluzach i spodniach. Kolorowe trójkąty znajdują się również na dokumentach administracji obozowej. Im dłużej istniały obozy koncentracyjne, tym więcej pojawiało się kategorii więźniów.

Ogólnie w obozach koncentracyjnych rozróżniano pomiędzy **aresztem ochronnym** („Schutzhaft”) i **aresztem prewencyjnym** („Vorbeugehaft”) – oba te pojęcia mają z pozoru niegroźny wydźwięk. O przypisaniu do kategorii decydował urząd kierujący więźnia do obozu. Od lutego 1933 roku Gestapo kierowało do obozów koncentracyjnych osoby, które podlegały „aresztowi ochronnemu”, ponieważ zdaniem nazistów stanowiły one zagrożenie dla „narodu i państwa”, jak głosił tytuł rozporządzenia wydanego po spaleniu Reichstagu. Do tej grupy należeli przede wszystkim więźniowie polityczni, homoseksualiści, Żydzi i Świadkowie Jehowy. Czas trwania aresztu był nieokreślony, nie prowadzono też żadnego postępowania sądowego.

Natomiast więźniowie, którzy zostali aresztowani przez policję kryminalną (Kripo) z powodu prawdziwego lub rzekomego zachowania odbiegającego od norm społecznych, podlegali pod kategorię „więźniów prewencyjnych” jako „kryminaliści” lub „aspołeczni”. Tę kategorię narodowi socjaliści nadali również wielu aresztowanym Sinti i Romom. Ta kategoria była wymierzona w osoby funkcjonujące na obrzeżach życia społecznego albo w ludzi, których aresztowano bezpośrednio po zwolnieniu z więzienia, mimo że właśnie odbyli nałożoną karę. Pierwsze rozporządzenie dotyczące aresztu prewencyjnego przeciwko tak zwanym przestępcom zawodowym zostało wydane już w listopadzie 1933 roku. Ujednoczone dla całej Rzeszy przepisy regulujące „policyjny areszt prewencyjny” istniały od grudnia 1937 roku.

Na dokumentach, które zachowały się w Arolsen Archives, często można znaleźć skróty kategorii więźniów. Najczęściej występujące podano poniżej w kolejności alfabetycznej:

„Aspołeczni”

Kolor trójkąta: czarny

Skróty: Aso/ASO, ASR („uchylanie się od pracy”), AZ i AZR („zmuszanie do pracy i zmuszanie do pracy na rzecz III Rzeszy”) oraz P.V.H („policyjny areszt prewencyjny”), PH („areszt policyjny”) i VH („areszt prewencyjny”)

Bezdomni, żebracy, drobni przestępcy, alkoholicy, a także bezrobotni nie pasowali do obrazu narodowosocjalistycznej „wspólnoty narodowej”. Byli oni kierowani do obozów koncentracyjnych jako osoby „aspołeczne”, gdzie – jak oficjalnie twierdzono – mieli być poddani resocjalizacji. Do tej kategorii mogły należeć także zarówno lesbijki jak i kobiety świadczące usługi seksualne. Od 1938 roku między innymi w ramach akcji „Arbeitsscheu Reich” (uchylanie się od pracy w Rzeszy) co jakiś czas miały miejsce duże fale aresztowań osób żyjących na tzw. marginesie społecznym. Mogło się również zdarzyć, że po zwolnieniu z więzienia tacy ludzie trafiali bezpośrednio do obozu koncentracyjnego jako więźniowie prewencyjni, mimo iż odbyli już zasądzoną karę. Byli więźniowie, którzy przebywali w obozach koncentracyjnych jako „aspołeczni”, dopiero w 2020 roku zostali uznani za ofiary reżimu nazistowskiego.

„Zawodowi przestępcy”

Kolor trójkąta: zielony

Możliwe skróty: BV/B.V. („zawodowy przestępca”) oraz P.V.H („policyjny areszt prewencyjny”) lub PH („areszt policyjny”)

Pod pretekstem zwalczania przestępczości, narodowi socjaliści od samego początku podejmowali intensywne działania przeciwko osobom, którym kilkakrotnie udowodniono złamanie prawa lub którym przypisywano przestępczy styl życia. Dla tych ludzi nie przewidywano możliwości powrotu do społeczeństwa. Zamiast tego mieli być prewencyjnie zamknięci i pozostawać w areszcie także po odbyciu kary więzienia. Stopień czynu karalnego nie odgrywał tu decydującej roli; także kilka mniejszych wykroczeń mogło być powodem osadzenia w obozie koncentracyjnym. Często wystarczyło już samo podejrzenie lub plotka, aby zostać aresztowanym. Grupa więźniów z zielonym trójkątem była w związku z tym zróżnicowana. Należeli do niej mordercy i gwałciciele, ale przede wszystkim sutenerzy, włamywacze i oszuści. Jednocześnie do grupy „zawodowych przestępców” zaliczano również kobiety, które dokonały aborcji, ludzi, którzy dopuścili się przestępstw wskutek biedy lub kilkakrotnie skazanych homoseksualistów. Członkowie tej grupy więźniów dopiero w 2020 roku zostali uznani za ofiary reżimu nazistowskiego.

Więźniowie homoseksualni

Kolor trójkąta: różowy

Możliwe skróty: § 175, § 175er, Homo

Zgodnie z § 175 lub § 175a kodeksu karnego, relacje seksualne pomiędzy mężczyznami były w Niemczech zabronione. Naziści surowo prześladowali homoseksualistów i wielu mężczyzn z tego powodu trafiło do obozów koncentracyjnych. Ponieważ ustawy zaostrzone przez narodowych socjalistów obowiązywały nadal w Republice Federalnej Niemiec, a związki homoseksualne dorosłych mężczyzn do końca lat 60. ubiegłego wieku, mogły być karane nawet więzieniem, dlatego wielu z nich

ukrywało swoje obozowe doświadczenia. Dopiero w latach 80. ubiegłego wieku rozpoczęto proces rahabilitacji i upamiętniania prześladowanych przez nazistów homoseksualnych osób. Lesbijki nie zaliczały się do § 175, ale również one były także prześladowane przez narodowych socjalistów. W obozach koncentracyjnych zamiast różowego trójkąta otrzymywały czarny trójkąt, przeznaczony dla więźniów rzekomo „aspołecznych”.

Więźniowie polityczni

Kolor trójkąta: czerwony

Możliwe skróty: Pol. lub Sch („polityczny”, „areszt ochronny”), także jako połączenie Sch.pol

Bezpośrednio po przejęciu władzy, narodowi socjaliści podejmowali działania skierowane przeciwko oponentom politycznym. Aresztowali komunistów, socjalistów, socjaldemokratów, członków związków zawodowych oraz innych przeciwników reżimu i deportowali ich do tworzonych dopiero pierwszych obozów. Większość więźniów po krótkim czasie zwalniano, ale kilka tysięcy osób – mężczyzn i kobiet – pozostało w obozach koncentracyjnych na długi czas jako więźniowie polityczni. Poza tym, w pierwszych latach po przejęciu władzy przez narodowych socjalistów, sądy skazały na karę więzienia dziesiątki tysięcy kolejnych przeciwników reżimu. Na wielu z nich Gestapo nakładało areszt ochronny bezpośrednio po zakończeniu odbywanej kary. Żeby zostać więźniem objętym bezterminowym aresztem ochronnym, wystarczyła jedna nieostrożna wypowiedź lub samo podejrzenie, że ktoś jest nastawiony politycznie przeciwko narodowemu socjalizmowi. Po wybuchu II wojny światowej w krajach okupowanych naziści także aresztowali wielu ludzi z powodu stawianego przez nich oporu, niekiedy tylko rzekomego. W obozach koncentracyjnych prawie wszyscy więźniowie, którzy nie byli Niemcami, musieli nosić czerwony trójkąt.

Sinti i Romowie („Cyganie”)

Kolor trójkąta: brązowy

Możliwe skróty: Zig. („Zigeuner”) lub Z.

Narodowi socjaliści odwoływali się do istniejących od stuleci uprzedzeń wobec Sinti i Romów i wykorzystali je do społecznego wykluczenia tej mniejszości. Większość Sinti i Romów była prześladowana w okresie przedwojennym jako tak zwani aspołeczni, dlatego na dokumentach związanych z ich aresztowaniem często pojawia się skrót „Z. Aso”. Później prześladowanie wzmoгло się rzekomo z powodów „rasowych”: poddawano ich przymusowej sterylizacji, policja kryminalna kierowała ich do „aresztu prewencyjnego”, deportowano ich do gett na Wschodzie, wywożono do obozów koncentracyjnych i obozów zagłady oraz mordowano. W obozach koncentracyjnych na początku nosili czarny trójkąt „aspołecznych”, a później brązowy, żeby można ich było oznaczyć jako odrębną grupę. Dopiero w 1982 roku Republika Federalna Niemiec uznała setki tysięcy zamordowanych europejskich Sinti i Romów za ofiary nazizmu. Wielu prześladowanych Sinti i Romów nie otrzymało odszkodowań.

Świadkowie Jehowy („Badacze Pisma Świętego”)

Kolor trójkąta: fioletowy

Możliwe skróty: Bifo (dla Bibelforscher =Badacze Pisma Świętego) lub IBV (dla Internationale Bibelforschervereinigung =Międzynarodowa Organizacja Badaczy Pisma Świętego)

Grupa religijna „Badacze Pisma Świętego”, znana dzisiaj jako Świadkowie Jehowy, odrzucała narodowosocjalistyczne państwo z powodów religijnych. Jej członkowie ze względu na swoją wiarę odmawiali na przykład wykonywania pozdrowienia/salutu hitlerowskiego, pełnienia służby wojskowej lub członkostwa w organizacjach narodowosocjalistycznych. Z tych powodów byli więzieni w obozach koncentracyjnych. W obozach mogli się wprawdzie wyrzec swojej wiary, żeby uzyskać zwolnienie, ale wielu i nich nie odstąpiło od swojej wiary.

Żydzi i żydówki, lub osoby, które zostały przez nazistów do takich zaliczone, tworzyli w obozach koncentracyjnych wyróżniającą się grupę. Dla nich jednak nie utworzono „odrębnej” kategorii. Formalnie zawsze przydzielano im jedną z wyżej wymienionych. W obozach koncentracyjnych musieli nosić żółty trójkąt, umieszczony pod trójkątem innego koloru w taki sposób aby oznakowanie wyglądało jak „gwiazda Dawida”. Na dokumentach administracji obozowej najczęściej dodawano też „J” lub „Jd” od słowa „Jude” – Żyd, które uzupełniało kategorię więźniarską. W pierwszych latach po przejściu władzy przez narodowych socjalistów Żydów aresztowano jako przeciwników politycznych lub osoby rzekomo „aspołeczne”. Zmieniło się to jednak po pogromach listopadowych w 1938 roku, w wyniku których po raz pierwszy aresztowano dziesiątki tysięcy mężczyzn. Powodem ich uwięzienia było to, że zgodnie z narodowosocjalistyczną definicją uważano ich za Żydów.

Inne typowe skróty kategorii więźniarskich występujące na dokumentach przechowywanych w Arolsen Archives to:

- AE, AEL lub EH – **Arbeitserziehungshäftlinge** = **więźniowie obozu pracy wychowawczej**
- ZA – **Zivilarbeiter** = **robotnik cywilny** – są to robotnicy przymusowi z Europy Wschodniej i Środkowo-Wschodniej, którzy zostali osadzeni w obozach koncentracyjnych z powodu zakazanego kontaktu z Niemcami, oskarżeń o sabotaż, rzekomego „ociągania się” podczas pracy, opuszczenia stanowiska pracy lub innych wykroczeń przeciwko obowiązującym ich specjalnym regulacjom.
- Em lub E – **Emigranten** = **emigranci** – jest to określenie niemieckich obywateli, którzy po 1933 roku opuścili kraj, ale powrócili w późniejszym okresie i z tego powodu byli podejrzani o szpiegostwo.
- Pf. – ewangeliccy **pastorowie** i **księża** katoliccy

- Rsp. – chodzi tu o **uczestników hiszpańskiej wojny domowej walczących po stronie republikańskiej**, którzy po przegranej wojnie opuścili kraj i w większości przypadków zostali aresztowani we Francji po zajęciu jej terenu przez Niemcy.
- J.Ra. – ten skrót odnosił się do „**Żydów hańbiących rasę**”. Chodzi o Żydów w rozumieniu ustaw nazistowskich, którzy utrzymywali stosunki seksualne z osobami nieżydowskiego pochodzenia
- Kg., Kgf. lub KgF – skrót oznaczający **jeńców wojennych** pochodzących z innych krajów
- SV lub PSV – oznaczało „**izolowanych ze względu na zagrożenie społeczne**”. Chodzi tu o więźniów z grupy „zawodowych przestępców”, których po 1942 roku na rozkaz Himmlera przeniesiono do obozów koncentracyjnych, żeby wykonywali w nich najcięższe prace przymusowe. Tysiące więźniów nie przeżyło obozów koncentracyjnych.

Jeśli nie odnaleźli Państwo w tym przeglądzie jakiegoś skrótu, zachęcamy do skorzystania z glosariusza opracowanego przez Muzeum Holocaustu w Waszyngtonie (USHMM). Znajdą go Państwo w zakładce Materiały dodatkowe w interaktywnym przewodniku e-Guide lub pod linkiem <https://secure.ushmm.org/individual-research/Glossary.pdf>.